

BUITENLANDSE WERKWEK 2017, DOURBES, BELGIË

Alfons Vaessen¹ & Jan Schreurs² (red.)

¹ Belle van Zuylenlaan 18, 2104 SR Heemstede

² Eldersloo 6, 9453 VD Eldersloo

Met bijdragen van: Ronny Boeykens, Marc Schmitz en Adriaan van der Veen

Vaessen, A. & Schreurs, J. (eds.) 2018. The 2017 foray to Viroinval, Belgium. *Coolia* 61(4): 205–222.

An impression is given of the fungus-rich study week of the Netherlands' Mycological Society to Viroinval, southern Belgium, 6-13 October 2017. 18 Participants found nearly 700 species of macro-fungi. The most interesting records are briefly commented upon, with an emphasis on Russulaceae and *Cortinarius*.

De buitenlandse werkweek werd in 2017 van 6 t/m 13 oktober gehouden in Dourbes, Viroinval, België. Dourbes ligt in het zuiden van Wallonië, in het fraaie dal van de Viroin (Figuur 1). We verbleven in de kasteelboerderij, een voor de werkweek zeer geschikte accommodatie. De werkweek telde 18 deelnemers. De mycologische leiding was in handen van Jan Schreurs. Erik Eliveld verzorgde op voortreffelijke wijze de foerage.

De Viroin is een zijrivier van de Maas, en mondt een tiental kilometers ten oosten van Dourbes, in Frankrijk, daarin uit. Het dal van de Viroin is door zijn geologische gesteldheid (zie bijdrage Marc Schmitz) rijk aan diverse biotopen, zowel bossen op kalkrijke en kalkarme bodems als kalkgraslanden. Het gebied is naast een rijk paddenstoelengebied ook een belangrijke groeiplaats van orchideeën.

Figuur 1. Het prachtige dal van de Viroin. Op de achtergrond de iets hoger gelegen Ardennen.
(Foto: Alfons Vaessen)

Twee eerdere werkweken in Dourbes, in 2007 en 2012, werden gekenmerkt door droogte en een tekort aan paddenstoelen. Deze werkweek was het tegendeel daarvan: paddenstoelen waren in groten getale aanwezig en het aantal gevonden soorten was dan ook zeer behoorlijk: 680.

Tijdens de werkweek is vooral gekeken naar de vele plaatjeszwammen en met name naar mycorrhizasoorten. Dit wordt ook weerspiegeld in de soortenlijst: 55 *Russula*'s (zie bijdrage Ronny Boeykens), 40 Gordijnzwammen (*Cortinarius*; zie bijdrage Adriaan van der Veen), 35 Melkzwammen (*Lactarius*; zie bijdrage Ronny Boeykens), 31 Vezelkoppen (*Inocybe*), 24 Ridderzwammen (*Tricholoma*), 15 Amanieten (*Amanita*), 14 Slijmkoppen (*Hygrophorus*), 21 boleten en 5 soorten stekelzwammen.

Daarnaast vallen nog de graslandpaddenstoelen van de kalkgraslanden op: 7 Wasplaten (*Hygrocybe* ss. *lato*), 17 Satijnzwammen (*Entoloma*) en 4 soorten knotszwammen.

Tijdens de werkweekexcursies zijn 12 gebieden bezocht, zie Tabel 1. Daarnaast waren er een aantal privé-excursies, maar die zijn niet opgenomen in de tabel. Vrijwel alle bezochte gebieden zijn loofbossen met een gemengd bestand van Beuk, Haagbeuk en eik, met hier en

Tabel 1. Excursiegebieden en aantallen soorten per excursie van de NMV werkweek te Dourbes in 2017.

Datum	Gebied	Begroeiing	Aantal soorten
zaterdag 7 okt	Omgeving Dourbes	Gemengd bos	232
zondag 8 okt	Helling in Treignes	Beuk, eik, den, meidoorn	116
zondag 8 okt	Montagne de Buis (Tienne aux Pauquis), Dourbes	Loofbos, buxus, kalk-grasland	113
maandag 9 okt	Bois de Frasnes	Haagbeuk, beuk, eik, den, berk, spar	184
maandag 9 okt	Oignies-en Thiérache, Ardennen	Spar, veentjes	44
dinsdag 10 okt	Matignol, noorden Treignes	Haagbeuk, beuk, eik	162
dinsdag 10 okt	Pad langs Viroin, Treignes	Loofbos	98
woensdag 11 okt	Montagne de Buis, Dourbes	Loofbos, buxus, kalk-grasland	145
woensdag 11 okt	Les Mires, Matignol	Loofbos	119
woensdag 11 okt	Bois Dumont, Fagnolles	Loofbos	114
woensdag 11 okt	Bos met beek, ZW Regniowez / La loge Rosette	Loofbos	44
donderdag 12 okt	Bos tussen Doiche en Foiches	Haagbeuk, berk, populier, spar, meidoorn, sleedoorn	187
Totaal werkweek			680

daar (Zwarte) den en Fijnspar. Vaak hebben ze een ondergroei van Meidoorn en Sleedoorn, en ook berk en linde komen regelmatig voor. Een uitzondering hierop vormt de Montagne de Buis. Naast gemengd loofbos vinden we hier op de verlaten kalkgraslanden uitgebreide busselsstruwelen. Op de later opengekapte delen is weer een fraai kalkgrasland tot ontwikkeling gekomen.

Ook het Bois de Frasnies wijkt van het gemiddelde beeld af. Dit bos met grote bestanden van Fijnspar naast gemengd loofbos ligt deels op de overgang van droge kalkrijke bodems naar arme vochtigere bodems. En bij Oignies en Thiérache, in de Ardennen ten zuiden van de Viroin, is de bodem zuur en zijn er in het bos veentjes aanwezig.

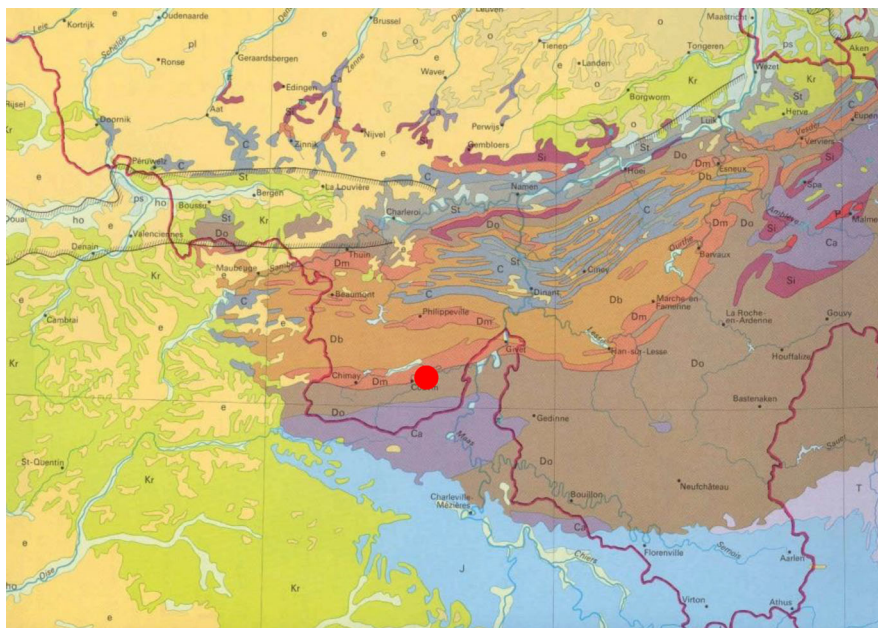
De meeste bossen in Viroinval behoren tot het Haagbeukverbond dat kenmerkend is voor bossen op kalk met een rijke kleiige bovenlaag. De daarbij behorende paddenstoelenflora wordt daardoor gedomineerd door soorten van bossen op klei. Veel van de in Viroinval algemene tot vrij algemene soorten zijn in Nederland min of meer zeldzaam en vaak beperkt tot klei- en leembossen in het rivierengebied, Midden-Brabant en Zuid-Limburg. Daarnaast is er een behoorlijk aantal soorten dat in ons land niet gevonden wordt.

Voor mycologen is Viroinval een Fundgrube dicht bij huis.

Pour des nuls: Geologie en geomorfologie voor dummy's (door Marc Schmitz)

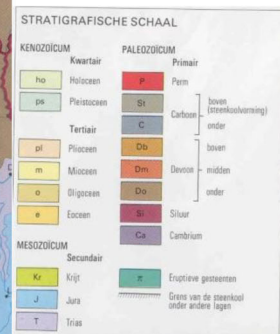
In grote lijnen toont de geologische kaart van België een prettig ordelijk patroon, tenminste als je kijkt naar het deel van België onder de Sambre-Meuse-lijn, de lijn die door Namen en Luik loopt (Figuur 2). In dit ordelijke deel van België - vanuit noordelijk Nederland vaak als Ardennen betiteld - zie je een soort spekkook, een stapeling van allerlei kleurtjes, soms iets breder, vaak vrij smal. Pas diep zuidelijk in België zie je een groter uniform gedeelte en dat zijn goed beschouwd pas de echte Ardennen. In Viroinval liggen deze gesteenten uit het Cambrium ten zuiden van de Viroin.

Geologisch gezien maak je een tijdreis als je richting Ardennen rijdt: het gesteente wordt steeds ouder. Dourbes ligt nog net niet in de Ardennen, maar in de laatste geologische zone vóór de Ardennen. De kalkstreek waar Dourbes in ligt hoort dus tot de oudste kalkformaties en bestaat van noord naar zuid uit gesteenten uit Boven-, Midden- en Onder-Devoon. Nu zijn

Figuur 2. Geologische kaart van het zuiden van België. Dourbes ligt bij de rode stip.

(Bron: http://carto-gis.ugent.be/geologis/geologis/de_geologie_van_belgi.html)

deze kalkformaties niet uniform, maar een opeenvolging van hardere en zachtere kalken. De hardere kalk zien we nu terug als langgerekte ruggen en naast de hoogteligging herken je de kalkruggen ook als groene strepen in het landschap en op de kaart, omdat ze grotendeels bebost zijn. Vaak liggen hier ook de kalkgraslanden, zoals de beroemde buxusberg (Montagne de Buis), die vrijwel zeker ooit een rif in de zee was waar de kalk netjes in laagjes werd afgezet.

De zachtere kalk verweert sneller en doordat de kalk verdwijnt, blijft de klei die in de kalksteenlagen zit over. Deze laagten tussen de ruggen zijn ontginbaar. Hier vinden we akkers en weiden.

Daarnaast zijn er de bekende plooiingen in het gesteente. Tegenover onze kasteelboerderij liggen de ruïnes van het oude kasteel van Dourbes, en onder die ruïnes zie je een prachtige plooiing.

Regionaal is de kalkstreek rond Dourbes wel bekend onder de naam Calestiënne. Men zegt wel dat Calestiënne etymologisch verwant zou zijn met Kalkstein. Of het waar is weet ik niet, maar ook als het niet waar is, is het leuk bedacht.

Een bijzonder verschijnsel zien we bij de rivier de Viroin, die ongeveer op de grens tussen kalk en Ardennen loopt. De Viroin volgt een bescheiden breukzone. Bovendien heeft de Viroin zich steeds dieper ingegraven en je ziet op allerlei plekken oude meanders van een ooit grotere rivier.

De Viroin ontstaat een paar kilometer bovenstreams van Dourbes door het samenvloeiën van het Eau Noire en het Eau Blanche - het zwarte en het witte water. Het 'zwarte' water komt vrij direct uit de Ardennen, het is aan de zure kant en beperkt belast met donker leisteengruis. Het 'witte' water komt van de kant van Chimay, stroomt kilometers lang door een kalkrijk gebied en is witter door de kleiige kalkverweringsproducten. Om het nog mooier te maken: Het zwarte water kent een nevenstroom die in Nismes weer opduikt. Letterlijk, na een tocht van een paar dagen door een grottencomplex ten zuidwesten van Nismes. Dit water is niet zwart, maar helder omdat het gruis tijdens het verblijf ondergronds tijd krijgt om te bezinken.

Grotten en ondergrondse rivieren zijn karstverschijnselen, maar er is nog een karstverschijnsel. In de grotere kalkmassieven rond Nismes zie je ook rare gaten in de grond. Oorspronkelijk zijn dit slechts door zand ingevulde gaten, maar omdat er onderin deze gaten ijzeroer te vinden was bestaat er al sinds de Romeinse tijd een ijzerindustrie in deze streek, mede geholpen door de grote hoeveelheden hout, de grondstof voor de houtskool die weer heel belangrijk is in de ijzerwinning van voor de industriële revolutie. Met de industriële revolutie leeft de ijzerindustrie zelfs op. Er lagen zelfs hoogovens bij de monding van de Viroin. De spoorlijnen voerden vrij snel steenkolen aan en ijzererts.

Ten noorden van de Calestiënne ligt een laagte, een zone met zwaardere kleien. Deze zone heet lokaal 'Fagne'. Hier is een meer historisch hoogtepuntje. Op een strategisch punt waar de Calestiënne kalk slechts beperkt een stempel op het landschap drukt, stichtte Maria van Oostenrijk het vestingstadje Mariembourg, een zuidelijke voorpost van de Spaanse Nederlanden, een voorpost die weer snel door de Fransen onder de voet wordt gelopen. Hierdoor blijft Philippeville (vernoemd naar Philips de Tweede) de belangrijkste vestingsplaats ter bewaking van de zuidgrens.

Goed beschouwd is het dus slechts het toeval dat maakte dat dit laatste stukje België uiteindelijk bij een verbeterde verdeling in 1815 nog bij de Nederlanden werd gevoegd. Het had gevoegelijk ook gewoon Frankrijk kunnen zijn (het is niet voor niets dat het hier allemaal zo Frans aandoet).

Figuur 3. Prachtamaniet, Amanita ceciliae. (Foto: Henk Huijser)

Ectomycorrhizasororten

In de bijdragen van Ronny Boeykens en Adriaan van der Veen wordt ingegaan op respectievelijk russula's en melkzwammen, en op gordijnzwammen. Hieronder willen wij enkele andere groepen bespreken.

Boleten

Tijdens de werkweek zijn 21 soorten boleten gevonden. Toch viel het op dat er relatief weinig boleten waren in vergelijking met andere groepen. Dit kwam waarschijnlijk doordat het seizoen voor boleten al wat gevorderd was. De meeste boleten zagen we in de gemengde loofbossen.

Enkele interessante vondsten zijn: Kersrode boleet (*Aureoboletus gentilis*), Satansboleet (*Boletus satanas*), Rosse populierboleet (*Leccinum aurantiacum*), Haagbeukboleet (*L. pseudoscabrum*) en Valse melkboleet (*Suillus collinitus*). De Kastanjeboleet (*Xerocomus badius*) was de enige soort die regelmatig gezien is.

Amanieten

In totaal zijn 15 soorten Amanieten gevonden. De meeste soorten werden gevonden in het Bois de Frasnes en het bos tussen Doiche en Foiches, met elk tien soorten. Enkele interessante vondsten zijn: Prachtamaniet (*Amanita ceciliae*; Figuur 3), Stekelkopamaniet (*A. solitaria*; Figuur 4) en Franjeamaniet (*A. strobiliformis*). In het Bois de Frasnes vonden we in een vrijwel ondoordringbaar bestand van jonge Fijnspar honderden exemplaren van de Vliegenzwam (*A. muscaria*; Figuur 4) met soms hoeden van bijna 30 cm. Dit zeer donkere bos, waar we in verzeild raakten omdat we de jachtopziener wilden ontlopen, was overigens erg rijk aan paddenstoelen. Je kon vrijwel nergens je voet neerzetten of je stond wel op een paddenstoel. De bodem was ook bezaaid met Sparrenstinktaailing (*Gymnopus perforans*).

Slijmkoppen

Dourbes is een paradijs voor *Hygrophorus*. In totaal werden 14 soorten aangetroffen, waaronder vier soorten die niet uit Nederland bekend zijn. Het bos van Matignol ten noorden van Treignes was met acht soorten het rijkst. Ivoorzwam (*Hygrophorus eburneus*; Figuur 5) was de meest voorkomende soort. In met name de lanen van de Montagne de Buis werden verschillende exemplaren gevonden van de spectaculaire Roze slijmkop (*H. russula*). Andere regelmatig gevonden soorten zijn: *H. arbustivus*, een slijmkop met een bruine, vezelige hoed, de Olijfkleurige slijmkop (*H. persoonii*) en de Droge slijmkop (*H. penarius*).

Figuur 4. Links: Stekelkopamaniet, *Amanita solitaria*. (Foto: Henk Huijser) Rechts: De enorme exemplaren van de Vliegenzwam, *Amanita muscaria*, in het sparrenbosje in het Bois de Frasnes. (Foto: Alfons Vaessen)

Figuur 5. Ivoorzam, *Hygrophorus eburneus*. Het exemplaar rechts boven is een gordijnzwam. (Foto: Alfons Vaessen)

Vezelkoppen

Hoewel het aantal gevonden soorten met 31 vrij hoog is, was het aantal gevonden vruchtlichamen klein. In de meeste gebieden werd slechts een beperkt aantal soorten aangetroffen. De meeste werden op de eerste excursie waargenomen, 10 soorten. Een opvallende soort is de geheel rood verkleurende Blozende knolvezelkop (*Inocybe godeyi*). Opmerkelijk is het aantal soorten uit de groep van de perenvezelkoppen, die typisch zijn voor kleiïge en lemige rijke bodems: Groenige perenvezelkop (*I. corydalina*), Schubbige perenvezelkop (*I. corydalina* var. *erinaceomorpha*), Perenvezelkop (*I. fraudans*) en Vleeskleurige perenvezelkop (*I. incarnata*).

Ridderzwammen

Ook Ridderzwammen waren tijdens de werkweek in grote aantallen aanwezig. De meeste soorten vonden we op de laatste dag, in het bos tussen Doiche en Foiches, tien soorten. De soorten die we het meest vonden zijn Witte ridderzwam (*Tricholoma album*), Zeepzwam (*T. saponaceum*), Streephoedridderzwam (*T. sejunctum*), Narcisridderzwam (*T. sulphureum*) en Zilvergrijze ridderzwam (*T. scalpturatum*). Een opvallende soort is Krulzoomridderzwam (*T. acerbum*; Figuur 6), die we vonden in het Bois de Frasnes en in het bos tussen Doiche en Foiches.

Figuur 6: Links: Krulzoomridderzwam, *Tricholoma acerbum*. (Foto: Henk Huijser) Rechts: Gele stekelzwam, *Hydnum repandum*. (Foto: Alfons Vaessen)

Stekelzwammen

Wellicht was het wat aan de late kant voor stekelzwammen. Er zijn slechts vijf soorten gevonden, waarvan Gele stekelzwam (*Hydnum repandum*; Figuur 6) veruit het algemeenst was. Hij werd in zeven terreinen gevonden, vaak in grote aantallen. Een interessante soort is de Blauwzwarte stekelzwam (*Phellodon niger*).

Bijzondere russula's en melkzwammen (door Ronny Boeykens)

De Buitenlandse Werkweek Dourbes 2017 was bijzonder interessant voor melkzwammen en russula's. Hieronder worden de meest belangwekkende soorten per excursie kort besproken.

Op onze eerste excursiedag, zaterdag 7 oktober, in het Reserve Naturelle van Dourbes, was de kam van de heuvel met zijn kalkondergrond erg interessant. Bij *Pinus nigra* (Zwarte den) leerden we *Lactarius sanguifluus* (Wijnrode melkzwam) en *Lactarius semisanguifluus* (Vaalrode melkzwam) kennen, evenals de verschillen tussen beide. Bij *L. sanguifluus* is de melk al direct na aansnijden rood, terwijl bij *L. semisanguifluus* de melk oranje is in het begin en pas na een tijdje (5 à 10 minuten) rood kleurt. Daarnaast stelden we verschil vast in standplaats. *L. sanguifluus* stond stevast in het bosgedeelte, terwijl *L. semisanguifluus* in grazige stukken groeide. In dit zelfde bos vonden we nog zeven andere soorten melkzwammen, waaronder *Lactarius pterosporus* (Vleugelspoormelkzwam) en *Lactarius zonarius* (Fijngegordelde melkzwam). Buiten de negen soorten melkzwammen vonden we ook acht Russula-soorten, waarvan de volgende soorten de moeite van vermelden waard zijn: *Russula cuprea* (Donkere geelplaatrussula), *Russula sanguinea* (Bloedrode russula; Figuur 7) en *Russula delica* ss.str. (Witte russula).

Figuur 7. Bloedrode russula, *Russula sanguinea*. (Foto: Henk Huijser)

Excursiedag twee, op zondag 8 oktober, bracht ons naar de oude voormalige groeve van Treignes, en het bos op de helling bij de groeve. Op de grazige kalkhelling van de oude groeve groeide verspreid Zwarte den en zagen we weer *Lactarius semisanguifluus*, en in het aangrenzende bos *Lactarius sanguifluus*; een herkansing om beide soorten van elkaar te onderscheiden.

In het grasland vonden we ook massaal *Russula torulosa* (Appelgeurrussula), maar in andere kleuren dan de foto's in bestaande fotoboeken. De kleuren deden onmiskenbaar aan een andere soort denken, namelijk de verwante *R. queletii* (Purperrode russula), maar deze laatste is een soort van zure sparrenbossen, en heeft vruchtlichamen met gemiddeld langere steel. Wij vonden vruchtlichamen met hoëddiameter 46–82 mm, steellengte 32–50 mm en steeldiameter 10–20 mm; gedrongen vruchtlichamen, dus, met vrij korte steel in verhouding tot de hoëddiameter. De geur deed ook denken aan *R. queletii*, en de kleuren waren mengelingen van groenige en purperige tinten. Doch microscopisch kwamen de vruchtlichamen 'onmiskenbaar vrij duidelijk' overeen met *Russula torulosa*. Op deze collectie dient wel nog verdere DNA-sequencing te gebeuren, om de determinatie al dan niet te bevestigen.

In totaal vonden we slechts 5 soorten *Russula*'s in Treignes, waarvan buiten *Russula torulosa* de volgende soorten toch ook het vermelden waard zijn: *Russula laeta* (Okerroze russula) en *Russula decipiens* (Roze geelplaatrussula).

De tweede excursiegroep, die naar de Tienne aux Pauquis (Montagne de Buis) ging, vond ook een aantal russula's en melkzwammen, waaronder de volgende vonden de moeite van vermelden waard zijn: *Russula gracillima* (Sierlijke russula) en een exemplaar van mogelijk *Russula albonigra* var. *pseudonigricans* (Zwartwitte russula, var. *pseudonigricans*). Dit laatste dient nog via DNA-sequencing al dan niet bevestigd te worden.

Figuur 8. *Plompe russula*, *Russula viscida*. (Foto: Henk Huijser)

Op de derde excursiedag, maandag 9 oktober, gingen we naar het Bois de Frasnes, wat, in tegenstelling tot excursiegebieden van de vorige dagen, geen bos op zware kalk, maar een eerder mineraalhoudend leem-klei bos is, met qua pH-graad afwisselende bodem, met onder meer sterk zure stukken, maar ook wat kalkrijkere stukken. Dit leverde maar liefst 28 verschillende russula-soorten op, en daarnaast tien melkzwam-soorten.

Bijzondere en minder algemene Russula-vondsten waren *Russula viscida* (Plompe russula; Figuur 8), *Russula rubra* (Scherpe potloodrussula), *Russula illota* (Spikkelsneerussula), *Russula acrifolia* (Scherpe grauwhoedrussula), *Russula inamoena* en *Russula rubrocarminea* (Kruidige russula). Bij de melkzwammen zagen we onder meer *Lactarius picinus*, *Lactarius azonites* (Bleke fluweelmelkzwam) en *Lactarius violascens* (Sombere violetmelkzwam; Figuur 9).

Figuur 9. Sombere violetmelkzwam, *Lactarius violascens*. (Foto: Henk Huijser)

Op excursiedag 4, dinsdag 10 oktober, gingen we naar het Bois de Matignolle in Treignes, een Beuken-Haagbeukenbos op kalk, wat voor russula's zeven soorten opleverde, met onder meer de niet alledaagse soorten *Russula raoultii* (Citraengele russula) en *Russula vitellina* (Glanzende abrikozenrussula). Wat de melkzwammen betreft, vonden we slechts één soort, maar meermaals, namelijk *Lactarius acris* (Kleverige fluweelmelkzwam).

Op excursiedag 5, woensdag 11 oktober, kon ik jammer genoeg zelf niet mee gaan, maar determineerde ik in de avond enkele bijzondere russula's uit de bezochte gebieden. Van de Tienne au Pauquis determineerde ik de zeldzame *Russula medullata* (Mergrussula) uit de *grisea*-groep. En uit het bezochte gebied in Fagnolle determineerde ik *Russula olivacea* (Gerimpelde russula), vervolgens nog een andere soort uit de *grisea*-groep, namelijk *Russula*

anatina (Gazonrussula), en last but not least een exemplaar van mogelijk *Russula albonigra*, doch dit laatste exemplaar weer onder voorbehoud, dient nog verder onderzocht te worden via DNA-sequencing.

Donderdag 12 oktober was het onze laatste excursiedag in Dourbes en daarop bezochten we weer een bijzonder bos, namelijk Fond de Baquet in Doische. Het was een loofbos op wat kalkhoudende leem-kleibodem, maar ook met neutrale en licht zurige stukken. Dit leverde 17 russula-soorten op, waaronder *Russula rhodomelanea* (Kleibosbraakrussula), *Russula lilacea* (Lila russula), *Russula melitodes* (Populierrussula) en *Russula farinipes* (Bleekgele russula).

Wat melkzwammen betreft, werden in dit gebied onder meer deze bijzondere soorten gevonden: *Lactarius evosmus* (Vaaggegordelde melkzwam) en *Lactarius lilacinus* (Lila melkzwam; Figuur 10).

Conclusie: voor russula's en melkzwammen was Dourbes 2017 zeer overtuigend een vruchtbare Buitenlandse Werkweek.

Gordijnzwammen in Dourbes (door Adriaan van der Veen)

Figuur 10. Lila melkzwam, *Lactarius lilacinus*. (Foto: Henk Huijser)

De allereerste keer dat ik meeding met de buitenlandse werkweek was in Dourbes 2012. Toen was het qua paddenstoelen niet zo best. Nu waren de vooruitzichten stukken beter. In Nederland spotten de paddenstoelen de grond uit.

Gordijnzwammen vond ik altijd leuk maar vaak wel moeilijk te determineren. In Nederland (Zwolle en omgeving) zijn best veel soorten maar de meeste zijn zeldzaam en komen in lage aantallen voor. Tijdens de werkweek in de Jura, 2014, zat ik met Linda Smit

te determineren naast Nico en Marjo Dam. We hebben ons toen de hele week, onder de inspirerende begeleiding van Nico, met gordijnzwammen beziggehouden. Sindsdien heb ik mij er verder in verdiept en meer literatuur over gordijnzwammen aangeschaft.

Waarom zijn gordijnzwammen zo leuk?

Gordijnzwammen zijn er in vele soorten en maten. Ze kunnen bitter smaken of niet. Ze zijn er in allerlei kleuren. Er zijn soorten die lekker ruiken naar banaan, rode bietjes of komkommer, maar ook soorten die een misselijk makend zoete geur verspreiden. Je moet er eigenlijk altijd meerdere verzamelen, jong hebben ze vaak andere kenmerken dan oud. Om ze goed te kunnen determineren heb je chemicaliën nodig, zoals KOH waarbij het weefsel kan verkleuren naar zwart, geel of zelfs roze. Determineren blijft moeilijk en lukt dan ook niet altijd, maar de voldoening is er des te meer als het wel lukt.

Zaterdag 7 oktober

De eerste dag na aankomst maakten we met de hele groep een wandeling vanuit het dorp langs de rivier de Viroin. Een kalkrijk gebied met vooral veel beuken en eiken en op de toppen van de heuvels ook naaldbos. Kalkrijke grond hebben we niet veel in Nederland en we vonden dan ook soorten die bij ons zeer zeldzaam zijn of niet (meer) voorkomen. Het aantal paddenstoelen was niet groot, maar de soorten waren bijzonder. We vonden onder andere *Cortinarius splendens* (Gele beukengordijnzwam) en *C. citrinus* (Zwavelgele gordijnzwam).

Figuur 11. Geurende gordijnzwam, *Cortinarius anserinus*. (Foto: Adriaan van der Veen)

Allebei prachtig gele gordijnzwammen die in het veld moeilijk van elkaar zijn te onderscheiden. In de Funga Nordica sleutelen ze naast elkaar uit. Ze verschillen in verkleuring van het vlees in de steel met KOH, de één kleurt hierbij rood (*C. splendens*) en de ander (*C. citrinus*) niet. Daarnaast vonden we *C. anserinus* (Geurende gordijnzwam; Figuur 11) die plezierig zoetig ruikt en *C. infractus* (Olijfkleurige gordijnzwam). Die laatste is een soort die ook in Nederland redelijk vaak voorkomt.

Zondag 8 oktober

De volgende dag gingen we met een kleinere groep naar ander gebied vlakbij, Tienne aux Pauquis, een plateau met buxusbos en verder Beuk, Haagbeuk en eik. In het verleden waren daar altijd veel *Phlegmacium*s gevonden. Dit is één van de vier groepen waarin de gordijnzwammen zijn verdeeld, met vaak grote vruchtlichamen. Toen we aankwamen vonden we inderdaad een overweldigende hoeveelheid paddenstoelen waaronder heel veel gordijnzwammen. Na een half uur had ik eigenlijk al genoeg om de rest van de dag te kunnen determineren, maar we gingen natuurlijk verder. We zagen daar een prachtige gordijnzwam die als jong exemplaar vrij bescheiden geel/bruin is gekleurd met paarse lamellen, maar bij het ouder worden heel mooi bloedrood verkleurd. Geen idee welke soort dit was. Bij terugkomst gaf Henk Huijsen gelijk al de goede zoektip, het was *C. rufolivaceus* (Rode groenplaatgordijnzwam; Figuur 12). We vonden ook een prachtige groene gordijnzwam die ik op de buitenlandse werkweken al vaker had gevonden, *C. cotoneus*. En verder *C. saporatus*, een van de vele gelige gordijnzwammen met een lichte honinggeur, en een saaie bruine *Telamonia* met een opmerkelijke roze-rode voet, *C. bulliardii* (Roodvoetgordijnzwam).

Maandag 9 oktober

Op maandag nam onze Belgische deelnemer, Ronny Boeykens, ons mee naar Bois de Frasnes, vooral bekend om de vele soorten *Russula*. Een prachtig gebied waar ook veel wordt gejaagd. Van een plaatselijke boswachter mochten we eigenlijk niet van de paden. Om niet gezien te worden liepen we de rest van tijd dwars door het bos. We vonden

Figuur 12. Rode groenplaatgordijnzwam, *Cortinarius rufolivaceus*. (Foto: Adriaan van der Veen)

Figuur 13. *Cortinarius praestans*. Jonge exemplaren (rechts) lijken wel wat op een duivelsei. (Foto's: Adriaan van der Veen)

zeer veel soorten waaronder verschillende soorten slijmkoppen (*Hygrophorus*) en heel veel Vliegenzwammen (*Amanita muscaria*). Daar vonden we ook *Cortinarius triumphans* een soort die groeit bij berk, en die in het Nederlands niet voor niets Prachtgordijnzwam heet. En verder *C. olidus*, een gordijnzwam met gele schubben op de steel en met een geur als mais of als gemaaid gras.

Dinsdag 10 oktober

Figuur 14: Blauwe knolgordijnzwam, *Cortinarius caeruleus*. (Foto: Henk Huijser)

Dinsdag gingen we naar een bos op kalk in de buurt van Treignes, het Bois de Matignolle. Daar groeide in grote hoeveelheden *C. praestans* (Figuur 13), een soort met heel grote vruchtlichamen die vaak in een heksenkring groeien. Een jong exemplaar lijkt wel een beetje op een duivelsei. Verder een gordijnzwam met een blauwpaarse hoed en steel met knol, *C. caerulescens* (Blauwe knolgordijnzwam; Figuur 14). In het bos vond ik ook twee jonge gordijnzwammen met gelige hoed, paarse lamellen en een steel met een knol. Geen idee welke dit was. Bij het determineren zitten ook stappen waarbij je KOH op de knol doet. Meestal wordt het dan geel of bruin maar deze kleurde tot mijn vreugde roze. Dat had ik nog nooit eerder gezien. Het maakte determineren makkelijk, want daar zijn er niet veel van. Het was *C. arcuatorum*, een vrij zeldzame soort volgens de literatuur.

Woensdag 11 oktober

Op woensdag vertrokken we met een kleine groep naar een bos in de buurt van Dourbes, Forêt Les mires. Een gemengd bos met veel beekjes. We vonden daar vooral veel melkzwammen en russula's. Weinig gordijnzwammen, maar wel een nieuwe: *C. anthracinus* (Roodrandgordijnzwam), een bruine *Telamonia* met lamellen die bij de hoedrand rood kleuren.

Donderdag 12 oktober

De laatste dag zijn we met de hele groep naar een gemengd bos in de buurt van Doische geweest. Een prachtig bos met vele soorten paddenstoelen. Naast de soorten gordijnzwammen die we al eerder hadden gezien vonden we een gordijnzwam met een groene hoed, *C. venetus* (Groene beukengordijnzwam), een soort die sterk lijkt op de eerder genoemde *C. cotoneus*.

Conclusie: Al met al was het een zeer geslaagde werkweek met veel soorten die ik nog niet eerder had gezien.

Saprotrofe soorten

Naast al het geweld van de ectomycorrhizapaddenstoelen zijn er uiteraard ook veel saprotrofe soorten aangetroffen. Ook deze waren vaak in grote aantallen in het veld te vinden. Altijd spectaculair is het vinden van de Reuzenknotszwam (*Clavariadelphus pistillaris*; Figuur 15). Deze vonden we op verschillende plaatsen, zelfs vlak bij onze kasteelboerderij.

Satijnzwammen en wasplaten

De meeste satijnzwammen vonden we in de kalkgraslanden van Montagne de Buis, 13 van de in totaal 17 soorten. Ook vier van de zeven wasplaten werden hier gevonden, naast alle knotszwammen. Daarmee is dit kalkgrasland een van de interessantste gebieden voor deze soorten in Viroinval. Enkele bijzondere soorten zijn: Blauwe molenaarssatijnzwam (*Entoloma bloxamii*), Giftige satijnzwam (*E. sinuatum*) en Vaalhoedsatijnzwam (*E. excentricum*). Het meest werd Groensteelsatijnzwam (*E. incanum*) gevonden.

Champignons

Behalve op de eerste excursie (vier soorten) zijn er weinig gezien; in totaal negen soorten. Schubbe boschampignon (*Agaricus silvaticus*) was het algemeenst.

Trechterzwammen

Trechterzwammen daarentegen stonden er in redelijke aantallen in alle bosgebieden. In totaal zijn er maar liefst 17 soorten waargenomen. Het meest gezien zijn Spieringtrechterzwam (*Clitocybe phaeophthalma*) en Nevelzwam (*C. nebularis*). De meeste soorten werden gevonden in Montagne de Buis met 12 soorten. Dit zal mede veroorzaakt zijn door de vondst van een aantal soorten in de kalkgraslanden. Opvallend is de vondst van Duinmostrechterzwam (*C. barbularum*) op zowel de eerste als de laatste excursie. In Nederland is deze soort enkel bekend uit de kustduinen.

Mosklokjes

Ondanks fanatiek gespeur naar Mosklokjes bleef de buit beperkt: in totaal zijn twaalf soorten gevonden. De mossige stukjes langs de beek bij La Loge Rozette waren het soortenrijkst. Hier werden zes soorten gevonden. De meest opmerkelijke soort was het Kristalmosklokje (*Galerina nana*; Figuur 16), waarvan de cystiden duidelijk kristallen hebben, waardoor ze wel wat lijken op de cystiden van een vezelkop.

Parasolzwammen

Parasollen waren goed vertegenwoordigd in met name de bossen. In totaal werden 17 soorten waargenomen. Met elk acht soorten waren Montagne de Buis en de excursie op de eerste dag in de omgeving van Dourbes het rijkst. Kastanjeparasolzwam (*Lepiota castanea*) en Oranjebruine parasolzwam (*L. boudieri*) kwamen het meest voor. Bijzondere soorten zijn de Slanke wolsteelparasolzwam (*L. subgracilis*) en Viltparasolzwam (*L. tomentella*), die in Nederland tot Zuid-Limburg beperkt zijn.

Mycena's en taailingen

Figuur 16. Kristalmosklokje, *Galerina nana*. (Foto: Henk Huijser)

Uiteraard was het aantal soorten *Mycena* heel behoorlijk, totaal 34 soorten. *Mycena*'s zijn in alle terreinen gevonden, maar Montagne de Buis spant met 23 soorten de kroon. Dit komt uiteraard door de afwisseling van bos en kalkgrasland. Het meest gevonden zijn Heksenschermpje (*Mycena rosea*) en Purpersnedemycena (*M. pelianthina*). Opvallende soorten zijn Citroensnedemycena (*M. citrinomarginata*) en Roestvlekkenmycena (*M. zephi-rus*). Uiteraard is ook het vinden van de Prachtmycena (*M. crocata*) en de Adonismycena (*M. adonis*) altijd weer bijzonder.

Bij de taailingen vallen met name Beukentaailing (*Marasmius wynneae*; Figuur 17) en Grote en Bleke knoflooktaailing (*Mycetinus alliaceus* resp. *M. querceus*) op.

Hertenzwammen

Het grootste aantal van de twaalf Hertenzwammen vonden we op de eerste excursie, acht soorten. Opvallende soorten zijn de op naaldhout groeiende Zwartsnede hertenzwam (*Pluteus atromarginatus*) en de tot dan niet in ons land voorkomende, maar opvallend roze *P. roseipes*. Na de werkweek is deze door dezelfde persoon, Yvonne van Duuren, in Flevoland gevonden.

Overige vondsten

Enkele andere bijzondere soorten van deze werkweek zijn de in het Bois de Frasnes tussen strooisel van Fijnspar gevonden *Ramaria flaccida*, een kleine saprotroof levende koraalzwam, die niet in ons land voorkomt, Vogelveerzwam (*Onygena corvina*), gevonden in de omgeving van Dourbes en bij Treignes, Blauwvlekkende rouwridderzwam (*Lyophyllum gangraenosum*) op Montagne de Buis, en de houtzwam *Datronia stereoides*, ook op Montagne de Buis.

Conclusie

Deze buitenlandse werkweek was een opsteker voor de deelnemers die eerder in Dourbes waren. Voor echte oude rotten deed het denken aan werkweken uit de jaren tachtig van de eeuw ervoor. Het was een geweldige paddenstoelenweek in een prachtige omgeving en in een hiervoor geschikt onderkomen. Het is aan te bevelen om hier in de toekomst weer heen te gaan.

Figuur 17. *Beukentaailingen (Marasmius wynneae).* (Foto: Nico Dam)

